

A lázadó hagyomány

A költészet hagyományos nyelvi alapjai megkerülhetetlen kiindulópontot jelentenek a különböző irodalmi korszakok nagyjai számára. Akárcsak a nyugatosok, a debütáló költő, Gál János is a verselésből, a költészet zeneiségéből, a ritmusból és a rímekből építi fel *Az eltűnt hírnév nyomában* című, bemutatkozó kötetének verseit. A szerző első könyvében, eltérve a kortárs trendektől, arra vállalkozik, hogy az alapokhoz térve vissza különböző kötött versformákban alkosson, szigorú szabályrendszereket alkalmazzon. Gál János kötete kapcsán a hagyományörzés és a pimasz, gúnyos, önreflexív hangvétel kettősségének újszerű tendenciáira, az értékörző lázadás jellegzetességére érdemes felhívni a figyelmet.

A formakövetés poétikai sajátosságai és az ezekkel való játék Gál János verseiben alapvető szervezőelemmé válik. Figyelemfelkeltő a kötet sokrétű verstani tárháza, hiszen találkozhatunk többek között antik verslábakkal; jambusokkal, trocheusokkal, időmértékes hexameter, pentameter sorokkal, változatos versformákkal; disztichonnal, leoninussal, szonettel, Balassi-strófiával, szabadverssel, ütemhangsúlyos verselésű; felező hatos, nyolcas és tizenkettes szövegekkel. Gál poétikatechnikai tudásának bátor alkalmazásával megidézi formaművész elődeit; többek között Janus Pannoniust, Balassit, Zrínyit, Csokonait és Babitsot. A kötet újszerűsége abban rejlik, hogy a széles körű antik műveltség mellett, a merev verstani szabályokkal egyszerre alkalmazza a szabad, a lázadó, a formabontó költő alakját. A verstani sokszínűség tudatos módon építi fel a kötetet, mely ahhoz, már az elődöknél is tapasztalt irodalmi jellegzetességhez vezet, hogy a szövegszerkezet tartalomformáló ereje érvényesül: „Csakhogy eposzba’ vagyunk, jöjjön véres csata, ostrom!” (95). A tradicionális versalapokra helyeződik a hangsúly, így jellemzően a szabályos versmérték formálja a sorok esszenciáját. Gál János kötete figyelemre méltó bemutatkozás a kortárs irodalomba, hiszen a különféle versformák olyan szilárd keretrendszer alkotnak, melyben a legfőbb esztétikai érték a manapság háttérbe szoruló

formaművészetben rejlik. A kötet ezt a jelenséget azzal is hangsúlyozza, hogy ironikusan reflektál a szövegek felépítettségére: „Ez most két sor lesz. / Slendrián modernitás” (20), „Fogynak a rímek” (62), „ó, egy hexameter-Quasimodo!” (79). Gál a feszes formavilág merevségét a versek belső humorával, gúnyos hangvételével igyekszik feloldani. Így válik a fennkölt és a profán beszédmód közötti ellentétesség a művek sajátosságává, amelyre a „Disznóölő Szent András / Öld meg a bennünk élő disznót. Ámen” (49), vagy az „egy költőéden, mivel ingyen volt a rozéfröccs / amforába keverték, s adtak vízpipát is” (95) sorokban láthatunk példát. Kortárs irodalmunk Gál Jánosra gyakorolt hatását tekintve, Parti-Nagy Lajos és Varró Dániel emelhető ki, előbbire emlékeztetnek a humoros szójátékok, melyekkel a kötet túlmutat a pusztán hagyományos formakövetésen: „írogatok, de csak ilyen tessék-kassák módon” (35). Varró Dániel lenyomatára a kimunkált keretbe foglalt önironikus versüzenet kapcsán hivatkozhatunk: „De aranyos ez a Gál János / Verse jámbor, olyan bárányos / Csak épp semmitmondó, már-már fos” (42). Gál soraiban a gúnyos, keserű önreflexivitás meghatározó jellegű.

A kötet szabályos formavilágának kötöttségét előnyére fordítja azzal, hogy a versformák, műfajok képesek kiszólni a sorok közül. A lírai én ilyen módon reflektál az irodalom aktuális kérdéseire, például bírálja azokat a szerzőket, akik nem tudnak versformákban alkotni. Ennek kapcsán a szabadvers műfajának kihasználásáról, könnyelmű felhasználásáról értekezik a *Szabadvers megszólal* című művében: „Csak szólók, hogy ez is egy forma, kezit csókolom!” (29). Emellett ironikusan fejtegeti a haiku-írás mainstream jellegét a *kamaszlányok kedvence: a haikuköltő* című haikugyűjteményében: „Ma mindenkinek / jólesik e sikk / haikut ontani” (20). A haiku versforma mémmé válását mutatja be, és emellett érvel, hogy a műfaj kimerülni látszik. Eldöntetlenséget tapasztalhatunk annak kapcsán, hogy Gál verseit az eredeti műfajoknak, versformáknak megfelelő műveknek vagy paródiáknak tekintjük. Az *Avantgárd szabadvers: eredeti vagy paródia?* című versben a szerző bizonyítja, hogy a komikus átírat is képes a formátartásra. Az *eltűnt hírnév nyomában* a szabályok szigorú betartása mellett képes paródiákat alkotni, ennek nyomán Vajna Ádám költészetével és az ő *Oda* című kötetével vonhatunk párhuzamot. Gál János kötetének egyedi vonása, hogy többféle költői hozzáállást ütköztet, a szerző többszörös ars poeticájának egyike, hogy a líra akusztikus tapasztalatként való befogadását hangsúlyozza, ezt már az *Előszó: A vak költőség kérdése* című nyitóversében tematizálja: „hogy csak a lúra, a hang a hősök / legyenek belső szemei előtt” (5). Ugyanakkor a *Lételszámolásban* a papírra írt, olvasáscentrikus költői hitvallás kerül középpontba: „Én is, mint a József Ati / költő lettem, olyan aki / papír- / ra ír” (71). A kötet poétika technikai sokszínűsége mellett költészetfelfogása is heterogén, ezt a két jellegzetességet ötvözi, mikor a forma-fordítás költői feladatára reagál: „Megkeseredtünk már műferdítéseitektől: / Inkább megtanulunk ógörögül s latinul!” (83). A költő művével a műfordítókhoz hasonló „ferdítést” visz véghez,

hiszen a kötött verstani szabályok között képes a kortárs költészet szabad, gunyoros önreflexív nyelvén megszólalni. A merev szabályrendszer kortárs irodalomban való alkalmazása sajátos lázadás a formátlan, kiüresedett klisék irodalmával szemben. Gál költői szerepét, az irodalmi hagyományhoz való tartozását ironikus hozzáállással szemléli, ezt az *epigrammák latin címmel, hogy a költő nyelvtudásával kérkedhessen* alcímű sírfelirat-gyűjteményben a „Géniuszod ha nem is, de neved legalább örökölted, / S egyúttal kicsinyes, narciszi jellemed” (82) disztichon foglalja össze. A költői szerepvállalás kérdése, a tehetség, a múltékonyság és a hírnév címadó motívuma visszatérő elemek. A lírai én az antik heroikus hírnévfelfogásról például a *Fama Aeterna* című versében értekezik, melyben a hírnév általi öröklét magasztosságát bagatellizálja: „Látod, utókorod emlékszik hősére, Lucullus: / Fűszersó, delikát őrzi örökre neved!” (83). Emellett saját munkássága megőrzésének modern útjaira is szarkasztikusan reflektál az *Apróhirdetés az örökkévalóságnak* című versben: „Gál János, költő, író / Wikipédia-szócikk / elkészítésére rajongómat keresem” (19). A lírai én az „öröklét” kérdését cinikusan kezeli, például Ady kultusza kapcsán: „Valóban, elértél. Csak Adyfalva / maradt ugyanolyan szegényes putri, / mint ahogy itt hagytad” (46). Emellett József Attila sajátos metamorfózisát, díjként való továbbélését ironikus részletességgel tárgyalja, ezzel célja, hogy az öröklét kérdésének elavultságát, tárgyiasságát hangsúlyozza, melynek fanyar tapasztalata, hogy a halál utáni sikeresség nem kárpótol az élet sérelmeiért: „bőrszíne fénylő bronz, lassacskán ujjai folynak, / összebb megy, körforma plaketté olvad a teste / megmarad így is még az az élettől keserű arc” (88). Gál a hírnév, az öröklét motívumát kontextualizálja újra azzal, hogy antik minták metszetében kortárs nézőpontból tekint az „eltűnt hírnév” kérdésére. Már a címadás is a hírnév örökkévalóságát kérdőjelezi meg. Ezáltal az emlékezés, az értékmentés meghatározó toposza a kötetnek, melyhez műfaji szempontból az eposz állandó irodalmi jelenlétét kapcsolhatjuk. A szöveg az eposz örökzöld műfajának kérdéskörében is állást foglal azzal, hogy egy vígeposz-paródiát ír a kötetzáró *Vígeposziróliász* című szövegben: „a költő egy ócska történet segítségével kifigurázza az eposzokat kifigurázó szerzőket, hogy végre leszámoljon a vígeposz kezdettől fogva szánalmasan humortalan műfajával” (89). Ezzel a kanonikus eposziró elődök, Zrínyi, Csokonai, Arany és Petőfi is kiforgattnak. A kánon nagyjait nemcsak kiemeli, hanem úgy, mint a versformákat, a megidézett szerzőket is kritizálja, parodizálja: „vakxi poeta Homérosz, utána a szittyia vitézünk, [...] lába nyomában Arany, ki lapos humorú [...] felugrat a büszke Petőfi” (93). A hagyományörzés célkitűzését költészettechnikai szempontból viszi véghez, melyre komikus módon jegyzetek formájában is reagál: „Egyébiránt Csokonai, Petőfi és Arany is végigjegyzetelte a maga vígeposzát [...] Én személy szerint meglennék ilyen kiszólogatás nélkül, a stíluselemek viszont makacs dolgok!” (99). A tisztelet és a gúny kettőssége végigvonul a kötet egészen, és meghatározza a versek hangulatát.

Gál János *Az eltűnt hírnév nyomában* címet viselő első kötete ígéretes indulásnak tekinthető, hiszen a hagyományhoz való reflexív viszony, a nyelvművészet alapjainak kiaknázása sikeresen érvényesül, melyekkel szembemegy a kortárs irodalomra általában jellemző formátlan tömegirodalommal. A költő sajátos ars poeticájának célját, a hagyományörző lázadást, költészettechnikai szinten azzal teljesítette, hogy kötetével felhívta a figyelmet a formaművészet ősi erejére.

Burján-Gál Emil: Cseres Tibor bronz domborműve (Gyergyóremete)